

Hâfız-ı Şîrâzî'nin Divanındaki Toplumsal Değerler*

Gürcan Şevket AVCIOĞLU**
Gamze Gizem AVCIOĞLU***

ÖZ

İran'lı şair Hâfız-ı Şîrâzî eserleriyle İran edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur. Hâfız'ın etkisi İran edebiyatında ve toplumunda bugün de sürmektedir. Bu çalışmanın amacı günümüzde etkinliğini sürdüren bir edebi eserin aktardığı, döneminin toplumsal yapısının ürünü olan değerlerin tespitini yapmaktır. Edebi eserlerin yazıldığı dönemin toplumsal yapısını yansıttığı ve topluma duygu, düşünce ve davranış aşıladığı düşüncesinden hareketle, Hâfız divanındaki toplumsal değerler tespit edilmiş, hangi değerlerin daha fazla tekrarlandığı belirlenmiştir. Böylece İran toplumunun değer sistemi ve bu sistemin kökenlerine dair ön bilgiye ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırmanın yöntemi metin analizi, tekniği içerik çözümleme tekniği olarak belirlenmiştir. Metin analizi ve içerik çözümleme ile Hâfız divanındaki değerler tespit edilmiş, bu değerlerin kaç defa tekrar ettiğine bakılmıştır. Tekrar sayılarının, değeri gösterme ve önemini vurgulama amacı taşıdığı kabul edilmiştir. Hâfız divanındaki değerlerin nicel analizinin dışında ek olarak, Hâfız divanını sık okuyan Şiraz Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı öğrencilerinin benimsedikleri değerler incelenmiştir. Bununla Fars dili öğrencilerinin Hâfız divanında geçen değerlerden etkilenip etkilenmediğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışma Hâfız'ın yaşadığı şehir olan İran'ın Şiraz şehrinde, 24 Eylül 2018 ile 24 Mart 2019 tarihleri arasında, 6 (altı) aylık bir sürede tamamlanmıştır. Araştırmanın kapsamı Hâfız divanı ve divandaki toplumsal değerlerdir. Bunun için Hâfız divanının Fars dilinde basımları ile Türkçe basımlarından karşılaştırmalı olarak faydalanılmıştır. İlave olarak, Hâfız derslerinin verildiği ve Hâfız'ın eserlerinin canlı tutulduğu Hâfız Araştırmaları Merkezinde araştırma konusuna dair görüşmeler yapılmış, konu tartışılmıştır. Görüşülen kişilerin, beyitlerdeki değerlerin yorumlanmasında, katkıları olmuştur. Araştırma aynı zamanda Hâfız divanı ve toplumsal değerlerle sınırlıdır. Hâfız divanında en fazla “dindarlık” ve “vefa” tekrarlanmaktadır. Davranışlarını kontrol etme ve dürüstlük değerlerinin de Hâfız'ın yaşadığı dönemin ve toplumun şartlarını veya özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Bu değerlerden daha az olmakla birlikte rekabet, zevk, kaygısız olma, başarı, heyecan verici yaşam, bireysellik, özgürlük, eşitlik, tüketici olma, dünya barışı gibi değerlerin tekrarlanması bu gibi değerlerin günümüzde ortaya çıkmadığını, Hâfız'ın yaşadığı dönemde de var olduğunu göstermektedir. Bu durum değer çalışmalarında değerlerin kesin bir şekilde kategorileştirilmesinin zorluğunu ortaya koymaktadır. Geçmiş toplumlarda da bu değerlerin varlığı ve bu tür edebi eserlerle aktarılması günümüzdeki toplumların bu değerleri daha kolay benimseyebileceğine dair fikir vermektedir. Bu bakımdan bugünkü İran toplumunda bu değerlerin tanınırlığı ve önemsenmesi daha mümkün ve daha yüksek oranda olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hâfız-ı Şîrâzî, Hâfız Divanı, Toplumsal Değerler

Social Values in Hâfız-ı Şîrâzî's Divan

ABSTRACT

Hâfız-ı Şîrâzî, a poet from Iran, occupied an important place in the literature of Iran. The effect of Hâfız on Iranian literature and society still continues today. The purpose of this study is to determine the values which are a product of the social structure of its period transmitted by a literary work, which still maintains its relevance today. Given that literary works reflect the social structure of the period when they were written and which imbue society with emotions, ideas and behaviors, the values in Hâfız's divan were identified and which values were repeated more than the others were determine. In this way, it was intended to reach preliminary information about the value system of the Iranian society and the origins of this system. The method of the study is text analysis and its technique is content analysis. The values in Hâfız's Divan were determined using the text analysis and content analysis and how many times these values were repeated was investigated. It was hypothesized that repeat numbers were intended to indicate value and emphasized importance. In addition to the quantitative analysis of the values in Hâfız's Divan, the values adopted by students at Shiraz University Department of Persian Language and Literature who were required to read Hâfız's Divan frequently, were examined. The purpose here was to determine whether or not the students of Persian Language were influenced by the values treated in Hâfız's Divan. The present study was completed in a period of 6 (six) months in the city of Shiraz in Iran, where Hâfız lived, between 24th September 2018 and 24th March 2019. The scope of the study covers Hâfız's Divan and the social values in the Divan. To this end, Persian and Turkish versions of Hâfız's divan were examined comparatively. In addition, interviews were held and the topic was discussed at the Center for Hafiz Studies, where courses were offered on Hafiz and his works were kept alive. The interviewees contributed to interpretation of values in Hâfız's couplets. The study is limited to Hâfız's Divan and social values. The most frequently repeated values in Hâfız's Divan are “religiosity” and “fidelity”. It could be said that the values of self-consciousness and honesty reflect the period when Hâfız lived, and the social conditions or characteristics of that period. Though repeated less than these values, repetition of the values of competition, pleasure, being carefree, accomplishment, an exciting life, individuality, freedom, equality, being a consumer/consumerism and world peace indicates that these values did not emerge today but rather that they also existed in the period when Hâfız lived. This

* Bu çalışma İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) tarafından desteklenmiştir.

** Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, orcid no: 0000-0003-2065-5808, gsavcioglu@selcuk.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, orcid no: 0000-0003-0020-5383, gmzavcioglu@selcuk.edu.tr

Makalenin Gönderim Tarihi: 21.01.2020; Makalenin Kabul Tarihi: 12.02.2020

situation makes it necessary that values need to be categorized definitely in value studies. The fact that past societies also possessed these values and transmitted them through literature lead us to think that today's societies could adopt these values more easily. In this respect, these values enjoy higher recognition in the Iranian society of today are attached more importance.

Keywords: Hâfız-ı Şirazi, Hâfız's Divan, Social Values.

1. Giriş

Hâfız-ı Şîrâzî'nin doğum ve ölüm tarihleri kesin bir şekilde bilinmemekte ancak miladi 1317 ile 1390 yılları arasında Şiraz'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Hâfız'ın, Rind denilen kalender meşrep insanların hayat tarzlarından etkilendiği düşünülür (Yazıcı, 1997; 104). Bu etki Gazellerinde zaman zaman görülebilmektedir. Hâfız'ın yaşadığı dönemde ve bölgede Moğol istilası nedeniyle siyasi ve sosyal karışıklıkların olduğu bilinmektedir. İran'lı şair Hâfız-ı Şîrâzî eserleriyle İran edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur. Hâfız'ın etkisi İran edebiyatında bugün de sürmektedir. Bu tür önemli şair ve yazarlar eserlerinde sadece estetik veya edebi kaygılarla hareket etmezler. Eserlerinde geçmişten süzülerek yaşadıkları döneme kadar ulaşan toplumsal yapı özelliklerini de yansıtır. Bu nedenle Sosyoloji biliminde, geçmiş dönemdeki toplumların yapısal özelliklerini analiz etmek için edebi metinler kullanılabilir. Bu tür bir analiz yöntemi örneği Türkiye'de Sabri Ülgener tarafından gerçekleştirilmiştir, Ülgener Türk toplumunun iktisadi zihniyetini eski metinlere dayanarak analiz etmeye çalışmıştır (Ülgener, 1981). Şair ve yazarlar ayrıca kültürün önemli unsurlarının aktarılmasına öncülük ederler. Toplumsal değerler bu kültürel unsurlardan birisidir. Edebi eserler ve edebi eserlerde yer bulan değerler sadece yaşanan çağın zihniyetini yansıtmakla kalmaz aynı zamanda gelecek nesillerin duygu, düşünce, davranış ve zihniyetlerine rehber olurlar. Edebi eserlerin kalıcılığı, diğer toplumsal etkenlerle birlikte değerlerin de kalıcılığını sağlar.

Toplumsal değerler, insan topluluklarının birlikte yaşamalarını sağlayan önemli manevi kültür unsurlarındandır. Manevi kültür unsurları olmasının dışında değerlerin, insan ve toplum düşüncesini somutlaştıran ve davranışlara rehberlik eden özelliklerinin olduğunu görmek mümkündür. Bu bakımdan değerler sadece ahlâk felsefesinin konusu olmaktan çıkar ve sosyolojik incelemenin de konusu olur, "günümüzde sosyal bilimciler değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğu ve bilimsel inceleme ve analize konu edilebileceği üzerinde birleşmişlerdir (Fichter, 2015; 165). Değer araştırmaları teorik ve uygulamalı/saha çalışmalarıyla bütün dünyada yaygındır. Toplumsal değer araştırmaları, daha önceki münferit çalışmalar hesaba katılmazsa, 1970'li yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletlerinde yoğun şekilde yapılmaktadır. Bu araştırmalarda değerler birçok değişkenle ele alınmaktadır. Örneğin Geert Hofstede (2001), iktisadi değerlerin çalışma alanındaki etkilerini uzun yıllar ve birçok ülkeyi kapsayacak şekilde araştırmış ve uygulamıştır. Değerlerle ilgili yapılmış araştırmalarda en çok karşılaşılan, referans gösterilenlerden bir diğeri Milton Rokeach (1973)'in araştırmalarıdır. Rokeach'ın değer envanteri kullanılarak, kültürler arası değer araştırmaları yapılmaktadır. Farklı toplumların değerlerini ölçmek üzere belirli zamanlarda tekrarlanan en kapsamlı ve uluslararası araştırma dünya değerler araştırması olarak tanınmaktadır. Bu araştırma 1981 yılında başlamış ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 100 civarındaki ülkede gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel amacı, bilim adamı ve politika yapıcılarına dünyanın her yanındaki insanların inanç, değer ve motivasyonlarındaki değişiklikleri anlamalarında yardımcı olmak şeklinde açıklanmaktadır (World Values Surveys, 2019).

Toplumsal değerlerin tespitine yönelik araştırmaların dışında, son 10-15 yıl içinde hem Dünya'da hem de Türkiye'de temel eğitimde değer konusunun dikkate alınmasıyla değerler eğitimi adı altında müfredat çalışmaları yapılmıştır. Buradaki amaç ders kitapları gibi eğitim materyallerinin yanında eski ve yeni edebi eserlerle genç nesillere geleneksel ve evrensel değerlerin aktarılmasının bilimsel yöntemlere dayandırılmasıdır. Milli eğitim kapsamında değerler eğitiminin verilmesi hedefi üzerine, değerler eğitimi kapsamında birçok bağımsız araştırma yapılmış, bu konudaki literatür kayda değer şekilde gelişmiştir.

Örneğin, Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikayelerde Yer Alan Değerler (Firat ve Mocan, 2014); Sadi Şirazi'nin Bostan ve Gülistan Eserlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi (Er vd., 2016); Bostan ve Gülistan Eserlerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi (Güven, 2014); Öğretmenler Açısından Değerlerin Öğretimi Konusunda Edebi Eserlerin Kullanımının İncelenmesi (İbret vd., 2017) gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullara tavsiye edilen 100 temel eserdeki değerleri analiz eden bir çalışma (Kılıç ve Aktan, 2015); yine tarihi

kaynaklardan Kutadgu Bilig'in değerler eğitiminde kullanılmasıyla ilgili bir çalışma (Tekşan, 2012); Dede Korkut hikâyelerinde yer alan değerler (Deveci vd., 2013); Dede Korkut kitabının değerler eğitimi açısından incelendiği çalışma (Karçığa ve Kazkondur, 2016); bir tez çalışması olan, Mevlana'nın mensur eserlerinde değerler eğitimi (Akkaya, 2013) gibi çalışmalarda değerlerin çeşitli edebi eserlerle ilişkili olarak araştırma konusu yapıldığı görülmektedir.

Toplumsal değerlerin incelenmesi hem toplumlar arasındaki kültürel benzerliklerin ve farklılıkların ortaya çıkarılmasında hem de toplumsal davranışın anlaşılmasında, toplumsal tepkilerin analiz edilebilmesinde yardımcı olmaktadır. Bu nedenle değerlerin ve toplumsal değer kaynaklarının tespit edilmesi önemlidir. Toplumsal değer kaynaklarından veya değer aktarma araçlarından sadece birisi, Hâfız'ın divanında olduğu gibi, edebi eserlerdir.

Değerlerin öneminden hareketle, Hâfız'ın divanında toplumsal değerleri rehber olarak aldığı bu nedenle İran toplumunun o dönemdeki değerlerini yansıttığı düşünülmektedir. Araştırma sürecinde yani altı aylık dönemde görülmüştür ki, Hâfız'ın şiirleri her yaşta insan tarafından okunmakta hatta birçok şiiri çocuklardan yaşlılara kadar ezbere bilinmektedir. Dolayısıyla Hâfız'ın bugünkü İran toplumunun değer kaynaklarından birisi olduğu iddia edilebilir. Bunun dışında günümüzde toplumsal değerleri etkileyen veya çeşitli değerlerin önemini belirleyen eğitim, iletişim araçları, siyaset ve küreselleşme gibi birçok faktör vardır. Bu araştırma kapsamında bu faktörlere değinilmemiş, değer analizleri farklı değişkenlerle ve yöntemlerle başka araştırmalara bırakılmıştır.

2. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı günümüzde etkinliğini sürdüren bir edebi eserin aktardığı, döneminin toplumsal yapısının ürünü olan değerlerin tespitini yapmak ve bu değerlerin varlığını tespit ettikten sonra İran toplumunda varlığını nasıl sürdürdüğünü ortaya koyacak çalışmalara kaynaklık etmektir. Bunun yanında İran toplumu ile Türk toplumunun değer sistemlerinin karşılaştırmasını amaçlayan araştırmalara katkı sağlanması hedeflenmiştir. Çalışmanın edebiyat sosyolojisi alanındaki literatüre katkı sağlaması umulmaktadır.

Edebi eserlerin yazıldığı dönemin toplumsal yapısını yansıttığı ve topluma duygu, düşünce ve davranış aşıladığı düşüncesinden hareketle, Hâfız divanındaki toplumsal değerler tespit edilmiş, hangi değerlerin daha fazla tekrarlandığı belirlenmiştir. Böylece İran toplumunun değer sistemi ve bu sistemin kökenlerine dair ön bilgiye ulaşmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın yöntemi metin analizi, tekniği içerik çözümleme tekniği olarak belirlenmiştir. Metin analizi ve içerik çözümleme tekniği ile Hâfız divanındaki değerler tespit edilmiş, bu değerlerin kaç defa tekrar ettiğine bakılmıştır. Tekrar sayılarının, değeri gösterme ve önemini vurgulama amacı taşıdığı kabul edilmiştir. Buradan Hâfız'ın İran toplumuna rehberlik edeceğini düşündüğü değerlere ulaşılmıştır. Çalışma Hâfız'ın yaşadığı şehir olan İran'ın Şiraz şehrinde, 24 Eylül 2018 ile 24 Mart 2019 tarihleri arasında, 6 (altı) aylık bir sürede tamamlanmıştır.

Araştırmanın kapsamı Hâfız divanı ve divandaki toplumsal değerlerdir. Bunun için Hâfız divanının Fars dilinde basımları ile Türkçe basımlarından karşılaştırmalı olarak faydalanılmıştır. İlave olarak, Hâfız derslerinin verildiği ve Hâfız'ın eserlerinin canlı tutulduğu 'Hâfız Araştırmaları Merkezi' müdürü Prof. Dr. Kavos Hassanli ve merkezin eğitimcileriyle araştırma konusuna dair görüşmeler yapılmış, konu tartışılmıştır. Görüşülen kişilerin, beyitlerdeki değerlerin yorumlanmasında, katkıları olmuştur. Araştırma aynı zamanda Hâfız divanı ve toplumsal değerlerle sınırlıdır. Hâfız dışındaki bir edebiyatçı veya değerler dışındaki bir toplumsal unsur çalışma içine dâhil edilmemiştir.

Hâfız divanındaki değerlerin nicel analizinin dışında araştırmaya ek olarak, Hâfız divanını sık okuyan Fars Dili ve Edebiyatı öğrencilerinin benimsedikleri değerler incelenmiştir. Bununla Fars dili öğrencilerinin Hâfız divanında geçen değerlerden etkilenip etkilenmediğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaçla 5'li likert tekniği ile oluşturulmuş 40 adet değer içeren ölçekle 50 soruluk bir anket formu kullanılmıştır. Bu araştırmanın evreni Şiraz Üniversitesi'nde eğitim gören lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki öğrencilerdir. Ancak çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle yeterli örnekleme ulaşılamamış, sadece 24 öğrenciyle görüşülebilmektedir. Yine de bu anket verileri bulgular arasında değerlendirilmiştir.

3. Bulgular

Veriler araştırmanın amacına uygun olarak Hâfız'ın divanının Abdülbaki Gölpınarlı (2017) tarafından yapılan çevirisinden elde edilmiştir. Gölpınarlı'nın çevirisi farsça Hâfız Divanı (1393) ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu çeviride, divanın büyük bir bölümünü oluşturan Gazeller, Gazeller dışında Mesneviler, Kıtalar ve Rubailer incelenmiştir. Divanın her bir bölümünde literatürden derlediğimiz 40 adet değer araştırılmıştır. Bu değerlerden bazıları literatürde geleneksel değerler bazıları modern veya küresel değerler şeklinde tasnif edilmektedir. Çalışmamızda seçilen değerler bu tür bir kategorileştirmeye tabi tutulmamış sadece varlığı ya da yokluğu ve divan boyunca kaç defa tekrarlandığına bakılmıştır. Buna göre Hâfız divanında tespit ettiğimiz değerler ve tekrar sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo . Hâfız Divanında Geçen Değerlerin Frekansları

Değerler	Gazeller	Mesneviler	Kıtalar	Rubailer	Toplam
Dindarlık	113	2	9		124
Vefa	109	1	1	1	112
Gerçek sevgi	96	1		1	98
Davranışlarını kontrol etme	96	1		1	98
Dürüstlük	92		1	1	94
İç huzur	88	1	1	3	93
Tevazuu	81		1		82
Sosyal tanınma	75	1	1	1	78
Rekabet	65	1	3	1	70
Sorumluluk sahibi olma	62		1		63
Zevk	61	1	3	1	66
Kaygısız olma	60			1	61
Fedakârlık	56	1	1		58
Kıbarlık	56			3	59
Bağışlayıcı olma	53		1	1	55
Başarılı olma isteği	52		2		54
İtaatkarlık	51		1		52
Entelektüellik	50	2	2	1	55
Adalet	49		4		53
Gerçek dostluk	44			2	46
Yardıms severlik	44	1	2		47
Hoşgörü	36		2	2	40
Sadelik- saflık	35	1		1	37
Heyecan verici bir yaşam	34			2	36
Bireysellik	31		1	1	33
Açık fikirli olma	30			2	32
Özgürlük	29	1			30
Ahlâklı davranma	28		2		30
Eşitlik	27	1			28
Yaratıcılık	23		3		26
Bağımsızlık	21		1	1	23
Tüketici olma	20				20
Dayanışma	19	2		1	22
Hırslı olma	14	1	1		16
Dünya barışı	11				11
Ulusal güvenlik	8		1		9
Tutumlu olma	4				4
Siyasi katılım	1				1
Konforlu bir yaşam	1				1
Aile güvenliği	1				1
Toplam	1826	19	45	28	1918

Hâfız divanının büyük bir bölümünü kapsayan Gazellerde toplam 1826; Mesnevide 19; Kıtalarda 45; Rubailerde 28 değer, divanın toplamında ise 1918 değer tespit edilmiştir.

Tablo incelendiğinde, literatürde genellikle geleneksel değerler şeklinde kategorileştirilen değer alanı içinde yer aldığı kabul edilen dindarlık, vefa, gerçek sevgi, davranışlarını kontrol etme, dürüstlük, iç huzur ve tevazuu gibi değerlerin tekrarlama sayısının fazla olduğu görülmektedir. Buna karşılık modern toplumsal hayatın görünümüleri olarak kabul edilen sosyal tanınma, rekabet, zevk ve kaygısız olma gibi değerlerin de tekrarlama sayısının fazlalığı dikkat çekicidir.

Tutumlu olmak ve aile güvenliği gibi geleneksel olduğu kabul edilen değerlerle, siyasal katılım ve konforlu bir yaşam gibi modern yaşamın getirdiği değerlerin tekrarının az olduğu görülmektedir. Başarılı olma isteği, heyecan verici bir yaşam, bireysellik, açık fikirlilik, özgürlük, eşitlik ve yaratıcılık gibi günümüzde önemi daha fazla olan değerlerin Hâfız'ın divanında kayda değer şekilde tekrarlandığını görmek mümkündür.

Hâfız divanının analizi dışında, Şiraz Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı öğrencilerinde Hâfız etkisini aradığımız araştırmanın bazı verileri şu şekildedir:

Dindarlığın çok önemsenme ve önemsenme derecesi toplamı % 62,5; vefanın çok önemsenme ve önemsenme derecesi toplamı % 70,8; gerçek sevginin çok önemsenme ve önemsenme derecesi toplamı % 79,2; davranışlarını kontrol etmenin çok önemsenme ve önemsenme derecesi toplamı % 66,7; dürüstlüğün çok önemsenme ve önemsenme derecesi toplamı % 87,5; iç huzurun çok önemsenme ve önemsenme derecesi toplamı %95,8'dir. Bu oranlara bakarak Hâfız divanında sık tekrarlanan değerlerin öğrenciler tarafından da yüksek oranda önemsendiği görülmektedir. Buna karşılık açık fikirli olmayı çok önemseme ve önemseme oranı toplamı % 66,7; bağımsızlığı çok önemseme ve önemsenenin oranı toplamı % 83,4; başarılı olma isteğini çok önemseme ve önemsemenin oranı toplamı % 79,2; bireyselliğin çok önemsenme ve önemsenme oranı toplamı % 50; dünya barışının çok önemsenme ve önemsenme oranı toplamı % 87,5; heyecan verici yaşamı çok önemseme ve önemseme oranı toplamı % 79,2; tüketiciliği çok önemseme ve önemseme oranı toplamı % 25 olarak ortaya çıkmıştır. Bu oranlar çeşitli değerlerin benimsenmesinde farklı değişkenlerin ve toplumsal etkenlerin olduğunu göstermektedir.

Değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında, "Hâfız düşüncelerimi etkiler" ifadesiyle "gerçek sevgi" değeri arasında ilişki olduğu görülmektedir, $df=8$, $x^2=0,002$; "Hâfız düşüncelerimi etkiler" ifadesiyle "dürüstlük" değeri arasında ilişki olduğu görülmektedir, $df=4$, $x^2=0,000$; "Hâfız davranışlarını etkiler" ifadesi ile "dürüstlük" değeri arasında ilişki olduğu görülmektedir, $df=4$, $x^2=0,001$. Bu değişkenler dışında ilişki tespit edilememiştir. Daha önce ifade edildiği gibi bu çalışmada örneklem sayısı yeterli seviyede değildir ama daha kapsamlı yapılacak bir çalışmada Hâfız okumalarıyla değerler arasında ilişki kurulabileceğine dair ipuçları vardır.

4. Sonuç

Hâfız divanında en fazla dindarlık tekrarlanmaktadır. Dindarlık beyitlerde, Allaha dua, Allah sevgisi, O'na bağlılık gibi ifadelerde ortaya çıkmaktadır. Divanda vefa ve gerçek sevgiden, sevgili ve dost gösterilen yakınlık, bağlılık veya bu yakınlığın ve bağlılığın gösterilmemesinden duyulan üzüntü şeklinde bahsedilmektedir. Vefa, Hâfız'ın en çok tekrarladığı değerlerden birisidir. Davranışlarını kontrol etme ve dürüstlük değerleri de iyi, güzel, doğru, yanlış ölçülerine göre aktarılmaktadır. Hâfız'ın tekrarladığı bu değerlerin yaşadığı dönemin ve toplumun şartlarını veya özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Örneğin, dürüstlük değerlerinin geçtiği beyitlerde, Hâfız genellikle dönemin zahitlerinin hal ve hareketlerinin olumsuzluklarını, dünya nimetlerini kendileri için toplamalarını, onların ibadetlerinde dürüst olmadıklarını, ikiye bölümlü olduklarını vurgular. Hâfız din adını kullanarak hareket eden din adamlarının doğruluktan uzaklaştığını düşünerek bu değerleri tekrarlamaktadır. Hâfız yaşadığı dönemdeki sosyal ve siyasal kargaşalarla, gerçek dindarlıktan uzaklaşma, gerçek sevgi, dürüstlük ve vefadan uzaklaşma gibi durumları divanında tasvir etmiş denilebilir. Günümüzde de değersizlikten ortaya çıktığı düşünülen bu tür olumsuzluklar hakkında tartışmalar ve itirazlar son bulmuş değildir.

Bu değerlerden daha az olmakla birlikte rekabet, zevk, kaygısız olma, başarı, hayatı heyecan verici yaşama, bireysellik, özgürlük, eşitlik, tüketici olma, dünya barışı gibi değerlerin tekrarlanması bu gibi değerlerin günümüzde ortaya çıkmadığını, Hâfız'ın yaşadığı dönemde de var olduğunu göstermektedir. Bu durum değer çalışmalarında değerlerin kesin bir şekilde kategorileştirilmesinin zorluğunu ortaya koymaktadır. Geçmiş toplumlarda da bu değerlerin varlığı ve bu tür edebi eserlerle aktarılması

günümüzdeki toplumların bu değerleri daha kolay benimseyebileceğine dair fikir vermektedir. Bu bakımdan bugünkü İran toplumunda bu değerlerin tanınırlığı ve önemsenmesi daha mümkün ve daha yüksek oranda olmaktadır.

Kaynakça

- Akkaya, S. (2013). “Mevlâna'nın mensur eserlerinde değerler eğitimi”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). “Dede Korkut Hikâyelerinde Yer Alan Değerler”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (46): 294-321.
- Er, H., Ünal, F. ve Gürel, D. (2016). “Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından Sadî Şirâzî'nin “Bostan” ve “Gülîstan” İsimli Eserlerinin İncelenmesi”, Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1): 225-242.
- Fırat, H. & Mocan, A. (2014). “Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâyelerde Yer Alan Değerler”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, sayı: 183, s. 25-49.
- Fichter, Joseph H. Sosyoloji Nedir? Çev.: N. Çelebi, Ankara, Anı Yayıncılık, 2015.
- Güven, A. Z. (2014). “Gülîstan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi”, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9 (6): 505-517.
- Hâfız-ı Şîrâzî. Hâfız Divanı, Çev.: A. Gölpinarlı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Hofstede, Geert. Culture's Consequences: Comparing, Values, Behaviours, Institutions and Organizations Across Nations, California, Sage Publications Inc., 2001.
- İbret, B., Karasu, A. E., Karabıyık, Ş., Güleş, M. ve Demirci, M. (2017). “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlerin Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı”, Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, sayı: 9, s. 104-124.
- Karçığa, S. ve Kazkondur, D. (2016). “Dede Korkut Kitabı'nda Değerler Eğitimi Yaklaşımları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (45): 162-172.
- Kılıç, A. ve Aktan, O. (2015). “İlköğretim Okulları İçin Tavsiye Edilen 100 Temel Eserde Vurgulanan Değerler”, İlköğretim Online, 14 (1): 243-275.
- Özbay, M. ve Karakuş, T. E. (2011). “Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi”, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1 (1): 21-31.
- Rokeach, Milton. The Nature of Human Values, New York, The Free Press, 1973.
- Şîrâzî, Hâfez. Divân-i Hâfez, Tahran, İntişârât-i Bedîhe, 1393.
- Tekşan, K. (2012). “Türkçe Dersi Değerler Eğitimi Kütadgu Bilig'in Kullanımı”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13 (3): 1-17.
- Ülgener, Sabri F. İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, İstanbul, Der Yayınları, 1981.
- World Values Surveys (2019), World Values Surveys. [Online] Available at: <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>>, [Erişim tarihi: 13.05.2019].
- Yazıcı, T. (1997). Hâfız-ı Şîrâzî. DİA (C. 15, ss. 103-106). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.